

Palestinere og israelere:

Fra fredsprosess til krise

Dag Henrik Tuastad

Konflikten mellom palestinere og israelere har pågått i tiår etter tiår. For tiden er den igjen inne i en av sine mer stridsfylte faser. Etter den siste tidens hendinger vil mange også si at Oslo-prosessen er over – at den positive perioden preget av en viss tillit mellom partene er slutt.

- Hva er hovedtrekkene i den pågående konflikten mellom israelere og palestinere?
- Hva har skjedd i palestinsk politikk etter Oslo-prosessen?
- Hvorfor er det så nær forbindelse mellom USA og Israel?

I 1964 ble den palestinske frigjøringsbevegelsen PLO opprettet. I PLO samlet de ulike palestinske motstandsorganisasjonene seg under én paraply. Fatah var den største av disse, og lederen, Yasser Arafat, var fra 1968 til sin død i 2004 leder for både Fatah og PLO. PLOs mål var å frigjøre Palestina (se marg).

Med den første Oslo-avtalen i 1993 kom det til et **gjennombrudd** mellom partene da Israel og PLO ble enige om å **anerkjenne hverandre**. PLO ble da anerkjent av Israel som representant for det palestinske folk og ble ikke lenger ansett som en terrororganisasjon. På den andre siden anerkjente PLO staten Israel.

Oslo-avtalene innebar at opprettelse av en **palestinsk stat** skulle skje **gradvis**, gjennom forhandlinger mellom PLO og Israel om **grenser, Jerusalems status, bo-**

settingene i okkuperte områder og de palestinske **flyktingenes** rett til å vende hjem. Fram til opprettelsen av staten skulle palestinerne ha et **indre selvstyre** i de viktigste palestinske boområdene på Vestbredden og Gaza. Etter parlamentsvalg i 1996 kunne Fatah innta flest seter i den lovgivende forsamlingen, og Yasser Arafat ble valgt som leder. Dette palestinske selvstyret omtales gjerne som «PA» – forkortelse for «Palestinian Authority».

Men Oslo-prosessen hadde **sterke motstandere** både på palestinsk og israelsk side. Den islamistiske motstandsbevegelsen **Hamas** (stiftet i 1987) fikk stadig større oppslutning i de okkuperte områdene, men deltok ikke i valget i 1996 fordi de ikke anerkjente Oslo-avtalene. På israelsk side var særlig bosetterne mot fredsprosessen av frykt for bosettingenes framtid. I februar 1994 tok en israelsk bosetter seg inn i en moské i Hebron og skjøt og drepte 29 bedende muslimer. Hamas startet et halvt år senere selvmordsaksjoner mot Israel og begrunnet disse med at de var et svar på massakren i Hebron.

Al-Aqsa-intifadaen og Veikartet for fred

Høsten 2000 brøt det andre (det første i

Hva er de sentrale strids-spørsmålene i konflikten mellom israelere og palestinere?

Palestina: Dagens Israel og det palestinske selvstyreområdet (Gaza og Vestbredden).

Harakat al-Muqawamah al-Islamiyyah (arabisk for **Islamsk motstandsbevegelse**) er en palestinsk, islamistisk halvmilitær og politisk organisasjon (Gaza, og delvis også på Vestbredden).

Demonstrant med det palestinske flagget foran israelske soldater på den okkuperte Vestbredden. Hva tror du de to partene tenker om hverandre der de står?

Foto: Rellandini/Scanpix

Palestinere og israelere: Fra fredsprosess til krise

1987) palestinske opprør, **al-Aqsa-intifaden**, ut. Palestinerne, som hadde vært fulle av håp da fredsprosessen startet, var nå så frustrerte av mangelen på framsteg at det igjen kokte over. Frustrasjonen skyldtes blant annet at deres livssituasjon hadde forverret seg. Bevegelsesfriheten var blitt redusert, jobbene færre og stadig flere palestinske bønder ble fratatt jorden sin der israelske bosettinger ble etablert eller utvidet. Samtidig hadde fredsprosessen ikke ført noe sted, eksempelvis hadde forhandlingene om bosettere på den okkuperte Vestbredden ikke ført til en reduksjon, men til en **fordobling** av antallet bosettere siden starten på fredsprosessen. Det hele toppet seg da Likud-lederen Ariel Sharon den 29. september i 2000 entret

I august 2005 trakk Israel alle bosetterne ut av Gaza, men samtidig økte antallet bosettere sterkt på Vestbredden. Beslutningen om å trekke seg ut var ikke et resultat av forhandlinger, men et ensidig israelsk tiltak. At israelerne trakk seg ut av Gaza, ble av Hamas brukt som et eksempel på at det var væpnet motstand mot Israel som nyttet – og ikke forhandlinger. Dette bidro til Hamas' popularitet. Bevegelsen hentet sin styrke især blant fattige og arbeidsløse i de palestinske områdene og sto særlig sterkt i Gaza, der 2/3 av befolkningen er flyktninger.

Hamas' valgseier blottla et ømt punkt i palestinsk politikk. Det var PLO som hadde inngått Oslo-avtalene og anerkjent Israel. Hamas er ikke med i PLO. Hvordan kunne PLO hevde å representere alle palestinere så lenge det som viste seg å være det største palestinske partiet i valg ikke er med i organisasjonen? Mens mange palestinere stilte seg dette spørsmålet, var ledende land i det internasjonale samfunnet mer opptatt av den politiske plattformen til Hamas. I bevegelsens charter (prinsipprogram) heter det blant annet at det «ikke er riktig å gi opp noen del» av Palestina. Charteret sto derfor i motsetning til den palestinske anerkjennelsen av Israel (jf. Oslo-avtalene). Dette har ført til krav om at Hamas må anerkjenne Israel. Hamas har ikke fullt ut innfridd kravene fra Israel, USA og EU. Derfor har den nye Hamas-regjeringen **blitt boikottet** av disse landene, en linje også Norge tidlig la seg på.

Hvorfor er det så vanskelig for Hamas å anerkjenne Israel og en tostatsløsning? Én faktor er det **religiøse** aspektet. *Waqf* er land eller eiendom som blir forpaktet for å gi inntekter til det muslimske samfunnet, for å dekke for eksempel moskeers utgifter. Ifølge islamsk lov, sharia, kan ikke slikt land gis bort. En annen faktor er **forhandlingsstrategisk**. Hamas hevder at det er feil å anerkjenne Israel så lenge verken flyktingenes rettigheter eller en palestinsk stat blir anerkjent av Israel. For flyktingene kan kravet om å anerkjenne Israel oppfattes som å godta at Israel har rett til å nekte dem å vende tilbake eller å få erstatning for sine eiendommer, noe FN-resolusjon 194 krever.

Skal vi forstå bakgrunnen for dette bedre, er det nødvendig å se nærmere på historien til den palestinsk-israelske konflikten.

Haram al Sharif-platået hvor islams tredje helligste moské, al-Aqsa, ligger. Demonstrasjonene mot Sharon ble møtt med harde midler av israelsk politi. Demonstrasjonene spredde seg fort til Vestbredden og Gaza og ble til et opprør som skulle vare helt fram til Yasser Arafats død i november 2004.

Tilbakeslagene i fredsprosessen førte til at «**Kvartetten**» – USA, FN, Russland og EU – i 2003 la fram en ny fredsplan: det såkalte Veikartet for fred. Veikartetets mål var opprettelsen av en «selvstendig og levedyktig, palestinsk stat». Et ledd i planen var at det skulle avholdes nyvalg i de palestinske områdene. Men ved parlamentsvalget i 2006 tapte Fatah, partiet som styrte i de palestinske områdene og som sto bak Oslo-avtalene. Seierherren ble Hamas, som for første gang deltok i et parlamentsvalg.

En valgseier med problemer

De palestinske selvstyremyndighetene var blitt upopulære. En palestinsk maktelite hadde vokst fram som flere palestinere så på med mistro, bl.a. pga. omfattende korrupsjon.

Hva menes med holocaust?

Gjør grei for Israels syn på Hamas.

Hva menes med «Kvartetten», og hvorfor er denne så viktig i denne konflikten?

Gjør greie for hvorfor Hamas står så sterkt i det palestinske området.

Hva består den kreative tvetydigheten i FN-resolusjon 242 i?

Konflikten mellom palestinere og israelere er blitt kalt «alle konflikters mor». Hva forstår du med det?

Gjør greie for andre konfliktlinjer i Midtøsten slik du kjenner dem fra mediene.

Palestinere og israelere: Fra fredsprosess til krise

Opprettelsen av Israel

«Bruden er opptatt» meldte de første utsendingene tilbake til Verdens Sionistorganisasjon ved overgangen til 1900-tallet etter at de hadde dratt til Palestina for å forberede jødisk innvandring til landet. Med det mente de at Sion – et bibelsk navn for Jerusalem – allerede var bebodd av en arabisktalende befolkning. Men Verdens Sionistorganisasjon fortsatte likevel å organisere innvandring av jøder til Palestina. Organisasjonen fryktet den europeiske antisemittismen. Skulle jødene overleve som et eget folk, mente den at det var nødvendig med en egen stat der jødene fritt kunne uttrykke sin religion og kultur. Et første skritt på denne veien ble tatt med den såkalte Balfour-erklæringen i 1917, oppkalt etter den daværende britiske utenriksministeren (se marg).

Fra 1922 til 1948 hadde Palestina vært britisk mandatområde under Folkeforbundet. Etter nazistenes systematiske masse mord på jøder under andre verdenskrig (holocaust) støttet verdenssamfunnet opprettelsen av en jødisk stat. I 1947 vedtok FN at Palestina skulle deles i en palestinsk og en jødisk stat. Det skal da ha bodd ca 600 000 jøder og 1,3 millioner palestinere i området FN vedtok skulle deles.

Tvungent eksil

I 1948, etter at britene hadde trukket seg ut av området, brøt det ut krig mellom Israel og nabolandene. Disse gikk til angrep dagen etter at den jødiske staten ble erklært opprettet 14. mai 1948. Israel vant krigen og utvidet samtidig sitt landområde med 50 prosent sammenliknet med FNs

delingsplan i 1947. Blant annet tok Israel hele det bibelske området Galilea som hadde vært tett befolket av palestinere. Over 700 000 palestinere flyktet eller ble fordrevet fra det landområdet som ble Israel etter de nye landerobringene.

For Israel var den fremste prioriteten nå å sikre et størst mulig jødisk flertall i den nye staten. Dette ble gjort gjennom å fremme jødisk innvandring til Israel, samt å hindre tilbakevending av palestin-

ske flyktninger. Det israelske lovverket ble tilpasset dette formålet. I «Lov om tilbakevending» av 1950 heter det at enhver jøde i verden har en rett til å innvandre til Israel hvor vedkommende automatisk vil få statsborgerskap. Samtidig skulle personer som hadde søkt tilflukt i et land som var mot opprettelsen av staten Israel, ikke få israelsk statsborgerskap selv om vedkommende var født innenfor områdene som ble Israel. Dermed mistet de palestinske flyktningene muligheten til å få statsborgerskap i sitt hjemland.

Flyktninger som forsøkte å ta seg tilbake over grensene, ble beskyttet, mens fraflyktede, ubeboede palestinske landsbyer ble ødelagt. Mellom 2700 og 5000 palestinere som forsøkte å vende hjem fra 1949 til 1956, ble drept av israelske grensesoldater. I dag bor fortsatt de fleste av de gjenværende flyktningene og deres etterkommere (nær 4,4 mill.) i flyktningleirer under kummerlige kår i Israels naboland. I Israels uavhengighetserklæring nevnes det ikke hvor grensene for staten går.

Okkupasjon og ulovlige bosettinger

«Hvis de arabiske statene går til krig mot oss, og vi vinner over dem, hvorfor skulle vi binde oss?», uttalte David Ben Gurion, Israels første statsminister. Under seksdagerskrigen i 1967 erobret Israel Øst-Jerusalem og Vestbredden i øst, Gaza og Sinaihalvøya i sør og Golanhøyden i nord.

Etter den israelske okkupasjonen krevde FN straks israelsk tilbaketrekning.

Imidlertid kom **FN-resolusjon 242**, som krevde israelsk tilbaketrekning, til å inneholde en såkalt «**kreativ tvetydighet**» – den krevde tilbaketrekning av de israelske militære styrkene fra okkuperte «områder», ikke de okkuperte «områdene» eller «alle områdene».

Med okkupasjonen i 1967 fulgte også starten på en politikk som er definert som folkerettsstridig etter Genèvekonvensjonens artikkel 49, paragraf 6: bosetting av egen sivil befolkning i okkuperte områder.

Allerede i 1968 hadde Israel opprettet nye bosettinger i alle de okkuperte områdene, Øst-Jerusalem, Vestbredden, Sinai, Golan og Gaza. I år 2000 bodde 400 000 israelske bosettere i de okkuperte områdene.

Årsaker til økt amerikansk støtte

Det er blitt påpekt at nøkkelen til fred i denne konflikten ligger i amerikanske hen-

Hva er PLO, Fatah og Likud?

I Balfour-erklæringen (1917) så den britiske regjeringen i et brev til jødernes leder i England, lord Rothschild, «med velvilje på opprettelse av et nasjonalt hjem for det jødiske folk i Palestina.» Den understreket samtidig at «intet må bli gjort som kan skade de borgerlige eller religiøse rettigheter til de nåværende ikke-jødiske samfunn i Palestina.»

Hvordan tolker du tegningen? Hva vil tegneren ha fram?

Illustrasjon:

Politicalcartoons.com

Palestinere og israelere: Fra fredsprosess til krise

Hvilke faremomenter for USA – og verden for øvrig – tar tegningen opp?

Illustrasjon:

Politicalcartoons.com

Diskuter hvilken historisk rett et folk kan ha på et område selv lenge etter at det har flyktet fra området.

Diskuter hvordan indre splid blant palestinerne kan påvirke situasjonen i Midtøsten.

Diskuter påstanden: «Hovedansvaret for en løsning på konflikten ligger hos okkupasjonsmakten, ikke hos de okkuperte.»

Diskuter endringer som må til for at det skal bli fred i Midtøsten.

Diskuter hvorvidt det eksisterer noen vestlig dobbeltmoral overfor den israelsk-palestinske konflikten.

Noen kilder: se www.nupi.no

der, fordi bare USA har makt nok til å presse Israel. Men etter den kalde krigen er amerikansk politikk blitt stadig mer pro-israelsk.

Under den kalde krigen utviklet det seg en oppfatning i USA om at i Midtøsten var Syria og Egypt Sovjetunionens allierte, mens Israel var USAs allierte. Å ikke støtte Israel ville være det samme som å

styrke Sovjetunionen i området, ble det hevdet. USAs støtte til Israel gikk derfor fra å være begrunnet i et **moralsk** ansvar etter holocaust, til å bli **militærstrategisk**. Med oppløsningen av Sovjetunionen var ikke en slik begrunnelse lenger like viktig for amerikanerne. Fred i Midtøsten var like fullt en amerikansk utenrikspolitisk prioritet.

Bill Clinton var den første amerikanske presidenten som ble valgt etter den kalde krigen. Da han ble valgt i 1992, var han de amerikanske jødernes favoritt. 60 prosent av pengene til hans kampanje kom fra jødiske kilder, og 80 prosent av de amerikanske jødene stemte på ham. Og Bill Clinton ble historiens til da mest pro-israelske president i den forstand at han endret grunnleggende pilarer i amerikansk Midtøsten-politikk. Vestbredden og Gaza ble ikke lenger omtalt som «okkuperte områder». Bosettingene ble ikke lenger omtalt som «ulovlige» eller som «hindringer for fred» som under tidligere administrasjoner, men som en «kompliserende faktor». Clinton omtalte videre Jerusalem som «Israels evige hovedstad», til tross for at de fleste FN-landene ikke anerkjente Jerusalem som hovedstad. Den israelske okkupasjonen av Øst-Jerusalem ble ansett som ulovlig, og derfor har de fleste land beholdt sine ambassader i Tel Aviv. Etter 1993 avsto amerikanerne for første gang fra å støtte FN-resolusjon 194, som gir palestinske flyktninger rett til å vende tilbake eller kompensasjon. Amerikanerne meddelte nå at flyktningene

ikke var et internasjonalt ansvar, men et spørsmål det var opp til partene å bli enige om gjennom direkte forhandlinger, dette til tross for den åpenbare asymmetrien (ubalansen) i styrkeforholdet mellom partene.

Det er imidlertid særlig etter terrorangrepene mot USA 11. september 2001 og med den amerikanske presidenten George Bush jr. at USAs Israel-støtte har fått et nytt innhold og ny kraft. Med USAs krig mot islamistisk terror var Israel igjen blitt en sentral militærstrategisk alliert. De to landene knyttet enda sterkere bånd gjennom en følelse av å **være «i samme båt»** – av å stå overfor samme sikkerhetsutfordringer. Kommentatorer har også pekt på at kanskje enda viktigere har en kombinasjon av å være i krig og økt vektlegging av tradisjonelle amerikanske verdier vært. Amerikanske kjerneverdier har under Bush jr. og hans administrasjon blitt mindre liberale og mer **kristenfundamentalistiske**. Dette har økt den amerikanske identifiseringen med Israel. Å beskytte Israel blir samtidig sett som å beskytte den amerikanske sivilisasjon.

Utsikter

En overveldende amerikansk støtte til Israel gir ikke gode utsikter for en fredelig løsning. Boikotten av Hamas gjør at mange palestinere **føler seg sviktet** av Vesten enda en gang. Ifølge Veikartet for fred skulle opprettelsen av en palestinsk stat følge etter det andre palestinske parlamentsvalget. Når de nye og demokratisk valgte myndighetene så blir boikottet, spør palestinerne seg om de har rett til en egen stat bare så lenge de stemmer slik utenforstående makter krever. Sammen med det som oppfattes som en ensidig amerikansk støtte til Israel, gjør dette at store deler av befolkningen i Midtøsten ser på Vestens politikk overfor palestinerne som nok et uttrykk for vestlig dobbeltmoral.

Dag Henrik Tuastad er universitetslektor ved Inst. for kulturstudier og orientalske språk.

Alle arbeidsoppgaver og nettadresser: **se under.**